

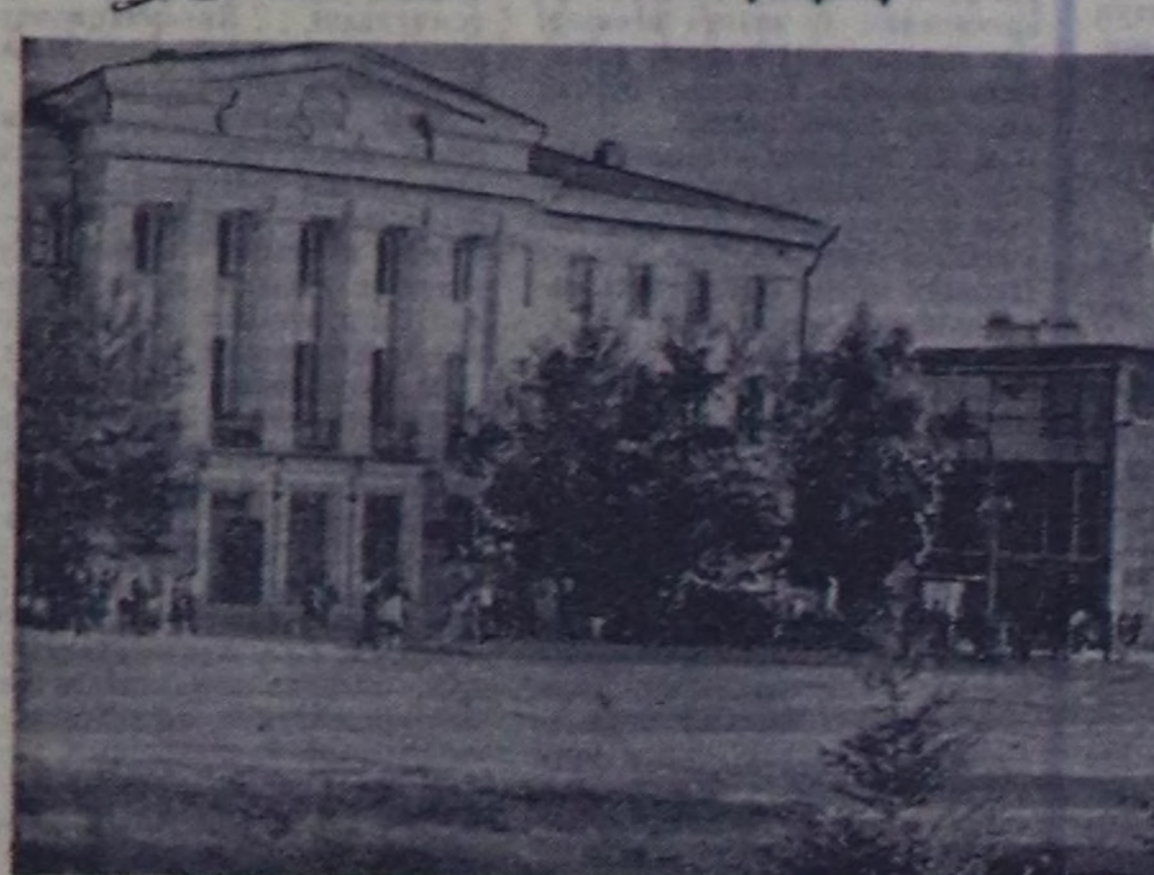

ЛЕНИН ОРДЕННИГ

Бурят Автономнуг Совет
Социалистиг Республика

БУРЯД ҮНЭН

БИСТЕ ААЛААП КЕЛГЕН

ЛЕНИННИН АДЫ-БИЛЕ ХОЛБАШКАН

Лаштыкы 37 чурттарга бодууц улетпур кылыгларын берип турар.

А оң кезде ажал-агым-бедик механизаттыгын, күчүгү коллективтиг ажал-агымлар, Республиканың 74 колхозунда, 50 совхозунда 13 муң ажал трактор, 3 муң ажал тараа комбайн, 4 муң ажал чык автохашыма бар. Бисте 16 муң механизатор, 2,5 муң ажал тусай эртемнелер кезде ажалдан турар.

Көдөңн ажал-агым чыдык-на күрүнге 120-150 муң тонна тарааны, 25-30 муң тонна картофелди, хой тонна сүтү, 50-60 муң тонна элти, 4,5-5 муң тонна дүгү, 25-30 миллион куш чуургаларын болгаш өскө-даа хой продукцияны сатты турар. Бо чорук кезде ажал-агым продукцияны күтпө бараанымын көндүзү ол эсес, хары мал ажалымын чыдык болгаш продукцияны ажал-агым, үнүш талам-биле чаа-чаа продукцияны база хой-биле республиканың бодурун турар апарганын херечилеп турар.

Экономикада революциядан алдыда, буряттар културга болгаш ажал-агым-чуртталга үндөсн өскөргө кылган. Буряттар шалдык үеи-коргунуш дүш-биле домей-ле, Ийн чус муң ажал чык 35 муң даа онаажы, олар күш-агым чык херечилепте тежестини турган. Ужук-бикки база чок. Эртен чус чыдык ужулда бисте чорук чораш ажал-агым чык Диксонун бижээни: «Тоол шыкын доштук Байкал чогу-төштөн муң-муң километр мый берген чурт-тур. Болон көргө, Европаның бол-байлары-Шекспир, Диккенс, Байзак, Пушкин кажан-даа ажал челе алас хире-дир».

Диксон шыкындыгы кылган-дыр. Ам бурят кичи бүрүч күтпө эсес, хары дөсөтөйи өскө-даа хой чогаалчыларын номчул турар. Ийт, хой жапырк, күтпө 20 чылдарда төрттүгүн келген, амгы чейи бурят чечен чогаал боду ба-ча улуу-биле хөгжөт. Буряттың хой чогаалчыларынын

чогаалдары күтпө бисте чуртка эсес, хары даштыкыга калбаа-биле бидигир. Бурят театрлар — опера болгаш балет театры, бурят болгаш орус шии театрлары, филармония, ансамбль, музыка училищес, симфоникти оркестр — бо бүгүдө Европаның классиктериниң, амгы үеиниң бүгү улуз чогаалчыларынын, композиторларынын, оң иштинде бурят-даа чогаалчыларынын чогаалдарын көргүсүлүп турар.

Буряттың артистери бисте улуз Төрөн чурттуу-даа сурагалы, улуз алдарык болуп турарындан алыда, Европаның, Азияны, Африканың хой-хой чурттарында бидигир болуп берилген. Радио болгаш телевидение, ком ундурер чер хой согулар болгаш журналдар, дойд болгаш ортуман 26 өөрдөлө чер, СССР-ниң эртемнелер академиясынын Сибирь салбырынын салбыры — бо бүгүлү көрүп көрүрөм. Эртен талам-биле Бурятта бо салбырын составында 1200 эртем ажалдакчылары бар, оларын иштинде эртемниң кандидаттары болгаш докторлары 200 ажал кичи болуп турар. Барык 38 муң студенттер. Бурят улузун култура талам-биле өздөсүн көргүзүп турар чурттарындагы мракта долу эсес да-зымын илди-дир.

Ийт, Диксон шыкындыгы кылган-дыр деп, база катан чуртталга бис. Байкалдың чогу күтпө болбазырап сайзыраан эсес, хары бүгү кичи төрөтөйи коммунист келер үе-аниче бар чыдыр-дыр. Бодууц экономика бисте култур-лук хөгжүдөйи талам-биле бурят улуз болбазыралдыг деп ажал турар нацияларын чеккен болгаш хары оларын хойун эрте берген.

Экономика болгаш култура талам-биле чедни алган улуз чедикшилер дөштөн бурят Автономнуг Совет Социалистиг Республика Ленин ордени-биле шаңгалган. Ам республиканың ажалчы чоннары бисте социализм болгаш коммунизмни орунга кырып кези В. И. Ленинни төрттүгүн хушүдөн бээр 100 чыл оюн төлөтпүп уткуур дөштөн мога чок ажалдан турарлар.

Чөөн чүктүн автономну албан черлери ам-даа чок болуп турар националдарына хамаарыштыр, хамыктык мурнууда калмыктарга болгаш бурят-моолдарга тодаргай байдалдарга дүгжүп турар хевир-биле автономияны амыдыралга боттандыраары эргежок чугула деп санаар.

В. И. ЛЕНИН.

ХОВУДА ЧААРТЫЛГАЛАР

Буряттың төңчү чок ховуларынын чуртук дикир. А. П. Чехов бисте чуртук эртен чыткан, мында деп бижээ: «Селенга-даа чараш-ла-дыр ам, а Забайкалье чораш, кү-аа-не чүеми шунтууш тып ал чорум: Кавказты болгаш Эр-кыс-чын шынаа-даа, Звенигород уезд-лине-даа, Дон хемин-даа. Хүндүс Кавказ, дүне Донну ховулары-биле калкып олар сен, а эртен удумаурап отуп келет. Полтава губерниямын дөсөтөйи көр сен».

Шына-ла, Буряттың бойду-чуртумалы кызы-бүрү. Менги харыг кадыр-борт сынар, сыйры арга-арыгар болгаш дүмбей тайгалар, хемнерин даш-шымонгпг ука-лары болгаш эрэн-шоран чалым-халлар. Ноган шынаалар болгаш олар-белтирлер, даш-шымонгпг даг хемнери болгаш дындалыр-дыналбас толуралар дамыр-ктар база төңчү чок ховулар оларын-биле чаркалажып чык-ла-дыр. Үе-дүштөн бээр бо дөсөтө хову-ларга кодан-кодан малдар шуужуп, оларын соо-биле кидис өгөрлөр шарыларда чүдүргөп, шырталал буряттар кыш, чай чок көчүп чораш.

Ам бисте ажал өскөтөйи ол дугайы кыргаларын чугааларын болгаш ном-дөсөтөйи билдир. Амгы үеин эртем-техниказын үндөсүннө сайзырап коллектив-тиг социалист ажал-агымлар буряттарын ажал-агым-чуртталга-ны таныттымаа кылдыр чарткан. Бис-тин колхоз, совхозтарымы тараан, элти, сүтү, дүгү бүдүрүп турар. Хой ажалы олза дүргөп хөгжүп олар.

Бисте «Алтын» совхозу-даа ап көрөдүр. Ийла кезде ажал-агым 30 муң да ажалдагы шал-дар, оларын 40 муң гага тараа шөлдү болуп, артан дөсөтө шал-дарын олар-белтир, шынаалар, арга-арыгар элел чылар. Хой бажы, чижек-биле 30 муң. Бо дөсөтө, улуз эсес, ортумак ажал-агым-дыр, 40-50 муң га чегин, 60-70 муң хойлук холхоз, совхозтар республикада бар.

Хой чыл иштинде хойжал келди. Бисте «Хойжал» ажалы дөштөн улуз баштагынын чугаалары чүе, күтпө дөсөтө, мөң ажал-даа, кырган-адам-даа уткуу хойжал чораш. Менде 500 хойлук бижылган, олардан чыл бүгүдө мича хураган-ны ап, хой бүрүдөн 3-тен 5 чедир килограмм дүгү, 40 кг чедир

элти ап келдим. Мал хемнери бө-дөтө, мал суггар, мал калбаа-дарынын өдөн аптаар ажалдарын бүрүн механизастаан. Хой ажалын хөгжүдөйи эки көргүзүлгө болгаш дөштөн чокта чаа менде Ленин ордени тывыскал. Бо дөсөтө хойжы кичиниң ажалын бидик үе-дөсүнн болгаш хой ажалын хөгжү-дөйи эртен чылын хулаан алган. Иччигаш хой элдиниң белекел өртөн элэн бедиктен. Ам хой ажал дүргөп хөгжүр. Оң-биле ажал кошкарларын уксазын экиндир.

Ажал төлөери бисте эки, айда ортума-биле 150 рубль ажалдан ап келдим. Дүк планын күтсөткө дөштөн пентер бүрүдө-ле бир рубль болгаш планын ажал күтсөткө ийеми алыр. Бисте совхоз хойжы-ларын културга-амыдырал хөгжү-дөйи хулаарына хой херечини үлдүрүп келген.

Ам хойжы бригада-ол дөсөтө кул-туралы олаа-дыр. Ийла чылым, чы-рык чуртталга бажылар, клуб, радио, телевидение, номнар, сүтү, сөт-күлүл бар. Киполарын доктаа-күрүп, артистер биске үргүлчү-аал-дан көп турар. Тускай дөсөн авто-лакалар, автоклубтар бисте док-таа ажалчылары апарган.

Бисте уругларымы район, суур төнтөрдө школа-интернаттарда ө-рөтпүп турар. Малчылар уругларын азыраар черлерин ажал-агымларын күсөтө-биле хандыралга, уруглар ажал пазы-харыдан орту-мак школа докөсүкө өрөтпүп, чурт-тал турар.

Илчичин лампочкалары мрак оларларда, фермаларда чыгын-дыр чырып берген.

Көшкү ажалдардан коллектив-тиг ажал-агымлар, хой-биле кы-рык ажалдан механизастаан ажал-чык, ажалдардан бай-шылалдыг ажал-агым-чуртталга, байлаштык-шылтыр — бурят ховуларын чаар-тылгаларымын илди!

О. ТАГАНОВ,
«Алтын» совхозтун хойжуу,
Ленин орденин элелчип.

БАШТАЙГЫ УЛУГ БҮДҮРҮЛГЕ

— Заводулар дугайында Тываның номчулгаларына чүгү сонурга-дыр силер! — деп, Улаан-Удани ло-мотив-вагон заводунуң хочуун ажал-чымы, Социалист Күш-агымдык Мадыры А. Н. Ошпиротан айт-дымы.

— Бисте Ленин орденин за-водусу — республиканың индустри-ализациянын үндөсүн болган — деп, ол чугаалап элелди. — Баштай-гы беш чылдар үеинде-ле ону ту-дуг элелди. Оң туудуна бүгү чурт-лиркен. Москва, Ленинград, Урал болгаш Барым Сибирден моргелдиг ажалчыларын, тус-кай эртемнелерин партиязын Топ Комитет бисте чорудуп берилген. Бо завод — Советтер чуртунуң улузларынын боду-даа толу болган.

Заводтун хөгжүдөйи, төөгү — Буряттың улетпур хөгжүдөйи, төөгү. Ол болза бурт ажал-чымын ангым, техниктиг интеллиген-циян дартылаан, оң хой муң кичи-лиг коллектив өскө-даа бүдү-рүлгөдери туурамын, колхоз ажал-агым коллективнаастарына, аймактарда култура одагынын тур-гуларына дураал турган. Ала-чурт-тун Улуз дайынын чылдарында аңаа күтпө паровозтар, вагоннар эсес, хары шериг техниканын база бүдүрүп турган.

Дайын сөдүдө үеде чуртун ба-рыш талам районнарыга катан тургузушкунга улуз дуалаан. Ком-мунизмниң материал-техниктиг баа-заыны тургузуп турар бо чылдарда бисте завод улетпур бүдүрүлгө-дери социалист чарыжынын кезе-де мурунку одуруунга чоруп кел-ген, хары мичангаш, Ленин орде-ни-биле шаңгалганы ол-дур.

Ам ону долгандыр улетпүрүп он-он улуз бүдүрүлгөдери тургулап

ТЕАТР-БИЛЕ ИНТЕРВЬЮ

Бурят театр уран чүдү боду чечетелиништинде. Республикада үш театрын режиссерлары-биле чугаалажымыска мында дидир-лер:

Операның болгаш балеттиг Ленин орденин театрын кол режиссеру, РСФСР-ниң уран чүдүлгөдери ал-дарыг ажалдакчыы Ц. Г. Шаг-жин:

Бо сөзөлдө бисте коллектив-вис элэн каш солуш шилерин көр-гүсөн. Театрның балет бөлүк онаа мылган. Көрүкчүлери ажал-биле уткуп алганы чаа шилерге И. Гиги-тич «Пер-Гюнтуз» болгаш И. Ва-сернин «Уш мушкетер» хамаа-ры. Балеттиг шилериниң кичи-лери Лариса Савьянова, Петр Аб-шеев, Эльмира Кондратьева, Ольга Короткова болгаш өскө-даа ала-га улуз чедикшилерниг ойнаа-на.

Опера бөлүк Н. Лисенковун «Та-рас Булбай» деп операны көр-гүсөн. Кезек үзүлгөлүшүн болган соонда, В. Ямпольскую «Откуп кел-теп» деп опералыг шилези катан көрүскүлөн, аңаа кол ролду Бу-

рат АССР-ниң алдарыг артизи Ким Базарсадаев күтсөткен.

Бо сезонунг төңчүлгө чедир театр база бир чаа шилеи-С. Про-копьевтиң «Хүрөөгө шилтеп» деп операны көрүгүс. Совет музыка-нын классиктериниң илчээр көрүп-турарымыс болза, бисте бодалым-биле алырга, театрын репертуарын черле байлаар ужурул.

Шияны орус театры бодууц-амгы дөртөтп сезонунда классик-тиг болгаш совет репертуарын элэн каш шилерин көрүскөн — деп, ол театрын кол режиссеру К. А. Петров чугаалаан.

Амгы үеи көргүсүр театрын кол сорулгаам дээрин болгаш, Л. Митрофановтун «Ала-чуртунуң дустуг далайы» деп шилези репер-туарда кирген бис. Соңгу чүктүң Улуз далай оруун шилезиди ап ту-рар совет далайжыларын маадир-гы үзүлгөлүшүн дугайында бо шил-де театрын кол артистери И. Ку-лянский, Т. Нуткуова, О. Фалде-ра болгаш өскө-даа киржин турар.

— Бисте коллектив-вис Чита өз-ласка, аймактарга чораш чаа эл-кеген — деп, бурят шии театрын директору, БАССР-ниң уран чүдү-лүг алдарыг ажалдакчыы Ц. Бал-баров чугаалаан. — Кышкы сезонда Ц. Галаповтун «Күстүң үш хуңу», И. Ленчаның «Сен-мен-дир мен» (орус дилге), М. Каримниң «Ай туттурушкунуң дүзөң», Ц. Шаг-жиниң «Будамуш», Лопе де Веги-ниң «Тоогазын элелчип», В. Розовтун «Амдыралдыг ары-лар» деп шилери болулар.

Амгы үеи дөсөтө тема-республи-каның бүгү театрларынын кол те-мазы болгаш. Иччигаш, Октябрь-тиг социалист Улуз революция-зынга, Ленинниң партиязынын ал-дарыг ажал-херектерин, маадир-гы чоруктарына хойлаан, совет чогаалчыларынын эки дөсөтө шиле-рин театр коллектив бурат белек-теп турар. Бо бүгү чедикшиниг бодурунга республиканың театр кол-лективтериниң ажалдакчылары бу-зүредилер.

ИВИ ОРАНЫНЫҢ КИЖИЛЕРИ

Харыг дүзү Байкал илдинче-мыр, хат бедик шынарга док-тай бээр, суур ишти бичи-ирик алаарга, мр-шоор кудум-чулары дола берди: бо чоок-ка-ада сурагыс бот-тывынын ар-тистерин концертке белекелеп турары ол-дур.

Болук артистер «Одөр» деп эвенки талынын тейти. Ол дөсөтө орбелерин көрүп чорашы тайга чериниң шаандык муңгарачын, чалгаарынч талыны эсес, а М. П. Урончичаның чогаалын илдериниң ажалынын үлгө-лө-биле ойнаар, чаа амыдыралды көргүсөн. Омак-холагу талыны-дыр. Ол, торон чериниң бөдүс-чүрүмалы, эрөө аңчыны, өөрү-күтүг амыдыралды алган-иорон турар. Иви оранынын кичиле-ри деп номуң автору америка чогаалчы Фрэнк Мейта эскимос-тарынын чурту Соңгу Канаданың «Кооураан» чер, өлгөн кичиле-риниң чурту» деп адаан. Шаанда үеде эвенкилерниң салым-чолу олардан дөсөдөс турган. Совет эрге-чагырга эвенкилерниң чурт-талгазын, ол черини агаар-боду-дун үндөсүн-биле чарттык, «Наймар» колхозтун топ сууру Соок-Ой чагыс кичи назымы-нын иштинде-ле таныттымаа кылдыр чарттыган.

— Тайганың чоорту илелчөндө ферма бар. Ийла ажалдарыныг бажыларында, клубта, школада, бүдүрүгө гудуларында сайгыла-ган чырып, радио чугаалап, самолет, вертолеттер аңаа ужу-күзү турар. Ук колхозтун ферма-ларынын бирөөн бажы илди-дир. Илчилер чыл бүгүдө кү-рүнге 300-350 ивини салып, чөмгүр, амданыг элти берип келген. Оларын кечкенде хай-идиктерин хээлден удурун, каас-чараш хевистерин даарап.

Эвенкилер — уткуу аңчылар, эр-даа, херөөжөн-даа кичи-лер, оолдар, кыстар-даа дөсө-ле аңаан чоруп каар. Мария Пет-

чоруур. Ам ол «Ленин дугайы-да» ирин бижип турар. В. И. Ле-нин эвенки черини кичилеринге аас-кежикти тывыс берген, ми-чангаш «Иви оранынын кичиле-ри» ол ирин шупту ирелек.

Кызыл-өг. Соңгу илдинде хат дүзүлгөшпаша, соңга шилдерин-ге сымып, телефон удамына-рынга хоолоп эртен турда-да, бис хат-дүзүлүг чалгаарачыг «уудурун» эсес, а аас-кежиктиг, бай-шылалдыг улуз амыдырал-дыг хайныккаа судалып билл-ир бис. Күчүгү машина, трак-торлар кадыр-борт ар-сынаарын ажал-кежик торлук чок чүктүк чоруп тур.

Чырык, чылым, дөсөтө клас-сарда школачылар өрөтпөн.

Соңгу чүктүң кичилери бот-тарыныг келер үеини мичаар тургузуп турар.

В. КОРНАКОВ.

САННАР, ФАКТЫЛАР

1917 чылдың чизе бүтүскөдөн бугаар алырга, Забайкальск обла-стын буряттарынын араныга, хүрөө-хит кичилерин санааска, бижик би-лирлер чүгө 3 хуу турган. Амгы үеде республикада бүгү-иниңтин он чыл өөрдөлгөсүнн чоруталарын боттандырып турар.

Илти билгени 716 школа бар, оларда 200 муң хире уругтар ө-рөт-пүп турар. Бурят АССР-ниң дөштөн болгаш ортумак өөрдөлө черлери-де өөрөтпүп турар студенттер муң-муң-биле санаттынын турар, иччигаш чоңуң он муң кичилерге чезе студент оонажырал деп алырга, оң салы Франция, Англия, ГФР, Италияда өөрөтпүп тураралардан хой боду турар, мынаарга Турция, Индия, Пакистан, Иран-биле деңиз-даа херээ чок.

1931-1937 чылдар үеинде колхозтарын хандырып турган машина-трак-тор станциясы бүрүдөгө ортума-биле дугуйлук 25-30 трактор санажып турган болза, амгы үеде бир колхозка ажал совхозка амгы үеини күчү-дө, илчирбелги 50-60 трактору, тараанын 20-28 комбайны болгаш ала-ча хире автомашиналар онаажып турар.

Республиканың тарымла шөлдү 1913 чыл-биле деңизерге 4 катан ко-нүдөн, а тараанын илти чымылды 5 катан өскөн. Ажал-агымныг чачыл болган адыр — мал ажалында база ол-ча хире өскөргө бол-ган.

Буряттың нотаан «адыл» — арга-мип 30 миллион ажал гектар, илчигү курлары — 1900 миллион кубометр ажал, ол болза арга-мип-биле улуз байланыг бүтү Финляндияныг мип байла-биле барык деп болуп турары ол-дур.

В. ПЕТОНОВ,
бурят чогаалчы

Орус дылга чугаалайы

Байкал чуртук бурят оол мен, алдай чуртук литва кыс сен чуртуктерниң тыгышканын. Чүктүкелпи биллп түр бис.

Хөңгүстү сөстөр-бис. Хөрежип чугаалаашка, Кара-биле чеге дээр. Кайгажып көрү улус-тур бис.

Сен мөң дылга бибес-тир сен, Сөзүңи мен-даа база билбес. Ханы сөткөл бодаларын.

Очулурган Б. ХӨРӨММЕЙ.

ССРЭ-ниң улустарының ажал-агымнайыралы болгаш бузул-бас чаңгыс эви мөңгө чурттан, чечектелип турзун!

(Октябрьның социалист Улуз революциянын 52 чыл оюнга ССКН ТК-ның Кийгыргаларындан).

